

Ekvivalensskalor i inkomstfördelnings- statistik

Sveriges officiella
statistik

Ekvivalensskalor i inkomstfördelningsstatistik

Producent SCB, Statistiska centralbyrån
 Avdelningen för social statistik och
 analys
 701 89 Örebro
 010-479 40 00

Förfrågningar Johan Lindberg
 010-479 60 64
 Johan.Lindberg@scb.se

Det är tillåtet att kopiera och på annat sätt mångfaldiga innehållet.
Om du citerar, var god uppge källan på följande sätt:
Källa: SCB, Ekvivalensskalor i inkomstfördelningsstatistik

URN:NBN:SE:SCB-2024-HE80BR2401_pdf

Denna publikation finns enbart i elektronisk form på www.scb.se
This publication is only available in electronic form on www.scb.se

Sammanfattning

Syftet med en ekvivalensskala, eller konsumtionsenhetsskala som det också kallas, är att möjliggöra jämförelse av ekonomisk standard – konsumtionsmöjligheter – mellan hushåll med olika sammansättning.

Eftersom hushållens storlek och sammansättning varierar måste den disponibla inkomsten justeras med avseende på skillnader i konsumtionsbehov för att relevanta jämförelser skall kunna göras.

I den officiella svenska inkomststatistiken används en skala som kallas Svensk konsumtionsenhetsskala 2004, som första gången användes 2006. Skalan tilldelar första vuxna i hushållet vikten 1, sammanboende person vikten 0,51 och övriga vuxna vikten 0,6. Första barnet tilldelas vikten 0,52, och efterföljande barn vikten 0,42. Sedan 2021 har skalan utökats med vikter för barn som bor växelvis hos sina föräldrar, efter till exempel en separation. Barn som bor växelvis tilldelas vikterna 0,38 för första barnet och 0,28 för efterföljande barn.

I internationell redovisning av svensk inkomststatistik används andra skalor, exempelvis använder både Eurostat och OECD den så kallade modifierade OECD-skalan.

I denna rapport beskrivs användningen av ekvivalensskalor i statistik över hushållens inkomster. Rapporten innehåller en beskrivning av dagens skala, samt en kort historik över de ekvivalensskalor som genom åren använts av SCB i officiell inkomststatistik. Rapporten innehåller även en genomgång av några olika ekvivalensskalor och en analys av vilken påverkan de har på statistiken. Slutligen följer en kort internationell utblick för att se hur användningen av ekvivalensskalor ser ut i Danmark, Norge och Finland.

Inledning

Den här rapporten beskriver vad ekvivalensskalor är samt varför och hur de används i statistik över hushållens inkomster. I rapporten görs en genomgång av den skala som används i dagens officiella svenska inkomststatistik, samt en kort historik över de skalor som tidigare använts av SCB. Rapporten innehåller även en genomgång av några olika ekvivalensskalor och en analys av vilken påverkan de har på statistiken.

Slutligen följer en kort internationell utblick för att se hur användningen av ekvivalensskalor ser ut i Danmark, Norge och Finland.

Syftet med en ekvivalensskala, eller konsumtionsenhetsskala som det också kallas, är att möjliggöra jämförelse av ekonomisk standard – konsumtionsmöjligheter – mellan hushåll med olika sammansättning.

Eftersom hushållens storlek och sammansättning varierar måste den disponibla inkomsten justeras med avseende på skillnader i konsumtionsbehov för att relevanta jämförelser skall kunna göras. Syftet med en ekvivalensskala är att möjliggöra en sådan justering.

Ekvivalensskalor används för att beräkna vilka inkomster som behövs för att uppnå en viss konsumtionsnivå. Om en person behöver en enhet inkomst för att ha en viss konsumtionsstandard, anger skalan hur många enheter två vuxna behöver (t.ex. 1,51 konsumtionsenheter enligt den skala SCB tillämpar för närvarande) för att ha samma konsumtionsstandard. Med denna utgångspunkt förutsätts en ensamstående med en disponibel inkomst på 200 000 kr per år ha samma konsumtionsstandard som två vuxna som bor ihop med en gemensam inkomst på 302 000 kr per år.

I den officiella svenska inkomststatistiken används en skala som kallas Svensk konsumtionsenhetsskala 2004, som använts i statistiken sedan 2006 (inkomstår 2004, med revidering tillbaka till inkomstår 1975). I internationell redovisning av svensk inkomststatistik används andra skalor, exempelvis använder både Eurostat och OECD den så kallade modifierade OECD-skalan.

Varför används ekvivalensskalor?

Det finns många olika varianter av ekvivalensskalor, både nationellt anpassade skalor och skalor med en bred internationell användning.

Gemensamt för de flesta skalor i utvecklade länder är att hänsyn tas till att hushållens utgifter ökar med antalet medlemmar, men i en avtagande takt. Till grund för detta mönster ligger att konsumtionen inom ett hushåll med fler än en medlem till en inte obetydlig grad har karaktären av en kollektiv vara samt att stordriftsfördelar föreligger vid konsumtion.¹

Med kollektiv vara menas att andra konsumenter inte kan utestängas från konsumtion av varan. Innebörden av detta är att det endast behövs en kollektiv vara för samtliga hushållsmedlemmar, där exempel på varor med olika grad av kollektiva inslag är delar av bostaden (kök,

¹ Se Gustafsson (2002) för en mer ingående diskussion om ekvivalensskalor.

vardagsrum etc.) samt TV-avgift/public service-avgift. Med stordriftsfördelar avses att kostnaderna per enhet är lägre för hushåll med många medlemmar, exempelvis vid köp av storpack eller förekomsten av familjerabatter.

De två enklaste sätten, och även ytterligheter, att justera inkomsten är att dividera hushållsinkomsten med antalet hushållsmedlemmar, det vill säga inkomst per person eller per capita, alternativt att inte göra någon justering alls av hushållets inkomst (jämför med BNP per capita respektive BNP vid jämförelser av länder).

När inkomsten räknas per capita tas ingen hänsyn till stordriftsfördelar och att utgifterna tenderar att öka i en avtagande takt med antalet hushållsmedlemmar. Ett sammanboende hushåll antas behöva en dubbelt så stor disponibel inkomst som en ensamstående för att de ska ha samma ekonomiska standard.

Genom att inte göra någon justering alls av hushållsinkomsten med avseende på hushållssammansättning antas dock att försörjningsbördan är helt orelaterad till antalet personer i hushållet, det vill säga att stordriftsfördelarna är fullständiga och antalet hushållsmedlemmar inte har någon påverkan på levnadsstandarden. Innebörden av detta antagande blir att ett sammanboende hushåll med dubbelt så stor disponibel inkomst som en ensamstående även antas ha dubbelt så stor ekonomisk standard.

Val av ekvivalensskala

Inget av ovanstående upplägg är lämpligt vid jämförelse av ekonomisk standard mellan olika typer av hushåll. Hur tar man då fram en lämplig skala som ger en rättvis bild av den ekonomiska standarden vid jämförelse av olika typer av hushåll?

Valet av ekvivalensskala är framförallt betydelsefullt vid jämförelse av grupper vars hushållsstorlek varierar, exempelvis barnfamiljer och pensionärer. När det gäller trender över tid för olika grupper är däremot sällan valet av ekvivalensskala särskilt betydelsefullt.²

En ekvivalensskala bör vara lätt att förstå, enkel att använda och allmänt accepterad. Studier visar därför att många ekvivalensskalor har

² Fritzell (2001).

en förhållandevis enkel uppbyggnad och går att sammanfatta med följande formel:

$$W = D/S^\varepsilon$$

där W är hushållets ekonomiska välfärd, D är hushållets disponibla inkomst, S antalet hushållsmedlemmar samt ε är en parameter (ekvivalenselasticitet) som varierar mellan 0 och 1.³ Ju större värde ε antar, desto mindre betydelse av stordriftsfördelar och hushållskollektiva varor.

Atkinson m.fl. (1995) visar att vid en sammanställning av 54 skalor varierar parametervärdet mellan 0,12, och 0,91. I rapporten analyseras inkomstfördelningen i olika länder där värdet 0,5 används för ε , vilket innebär att konsumtionsenhetstalen ökar med kvadratroten av antalet hushållsmedlemmar, det vill säga samma som den numera internationellt vanligen förekommande kvadratrotskalan.

En rimlig utgångspunkt vid konstruktion av ekvivalensskalor är att barn har lägre konsumtionsbehov än vuxna. För att ta hänsyn till detta kan den generella formeln ovan utvidgas med en parameter för barns relativa konsumtionsbehov enligt följande:

$$\text{Hushållets konsumtionsvikt} = (V + \alpha B)^\varepsilon$$

Där V är antal vuxna i hushållet och B antal barn. Parametern α beskriver barns relativa konsumtionsvikt och ε är som tidigare en ekvivalenselasticitet.

En ekvivalensskala enligt modellen ovan där barn antas ha ett lägre konsumtionsbehov än vuxna togs fram av Finansdepartementet i slutet av 90-talet, och användes under en längre tid i exempelvis de fördelningspolitiska bilagorna (den så kallade PEL-skalan). Utgångspunkten var att den skulle baseras på Socialstyrelsens norm för ekonomiskt bistånd, kompletterad med en schablonmässig boendekostnad.⁴ I denna skala åsätts både α och ε värdet 0,7, baserat på empiriska analyser av undersökningen Hushållens ekonomi (HEK) 1997, enligt:

$$\text{Hushållets konsumtionsvikt} = (V + 0,7B)^{0,7}$$

³ Se Buhmann m.fl. (1988) och Atkinson m.fl. (1995).

⁴ Prop. 1999/2000:100 bilaga 3.

Utöver antalet hushållsmedlemmar och åtskillnaden i konsumtionsbehov mellan barn och vuxna, finns det många olika egenskaper som kan tas i beaktande när en ekvivalensskala konstrueras. Ålder är en sådan egenskap, framför allt för barn av olika ålder, men även för äldre personer i icke förvärsaktiv ålder. Andra egenskaper som förekommer är kön, relation inom hushållet samt ordningsföljden på barn. Även regionala aspekter kan vara av intresse att väga in för att ta hänsyn till regionala prisskillnader.

Även hushållets inkomst kan vara relevant att ta i beaktande, något som dock inte är vanligt förekommande då det är komplicerat och även gör resultaten svårare att tolka.⁵ Ekvivalensskalor antas därmed vanligen vara oberoende av hushållets inkomst, det vill säga olika hushållstypers relativa behov antas vara lika för hushåll med låga inkomster som för hushåll med höga inkomster. Det kan dock vara värt att påpeka att val av ekvivalensskala och definition av inkomst hör ihop och bör behandlas tillsammans på ett konsistent sätt för att möjliggöra relevanta jämförelser mellan olika typer av hushåll.

Ytterligare en fråga som är värd att fundera över är hur länge det är motiverat att använda samma ekvivalensskala i inkomstfördelningsanalyser. Skälet till detta är att konsumtionsmönster och relativa priser förändras över tid, något som även bör påverka vikterna i en ekvivalensskala. I utredningen om Förbättrad statistik om hushållens inkomster (SOU 2002:73) rekommenderas att den skala som utredningen föreslår ska uppdateras årligen, vilket innebär att vikterna inte nödvändigtvis är desamma år från år. I utredningen antas dock förändringarna vara små mellan år, men att de kan bli relativt stora på längre sikt. Denna rekommendation har dock inte implementerats i den officiella statistiken.

I Gustafsson (2002) slås fast att det vid studier av inkomstfördelningens utveckling över en längre tidsperiod, exempelvis ett halvsekel, inte är motiverat att använda samma ekvivalensskala. Men ju kortare tidsperiod jämförelsen avser, desto mer berättigat är det att nyttja en och samma skala.

Oavsett hur en ekvivalensskala är konstruerad, och vilka egenskaper den tar hänsyn till, visar analyser att valet av skala i hög grad påverkar

⁵ Gustafsson (2002).

beskrivningen av den ekonomiska standarden mellan olika individer, vilket kommer att visas i denna rapport.

Användningen av ekvivalensskalor i officiell statistik

Den ekvivalensskala som används i dagens officiella inkomststatistik, Svensk konsumtionsenhets skala 2004 (SKE04), användes första gången vid publiceringen av 2004 års inkomstfördelningsstatistik och ombearbetningar har skett av tidigare publicerad statistik tillbaka till 1975.

Genom åren har olika skalor använts i den officiella inkomststatistiken. Sedan 70-talet har inte mindre än åtta varianter av skalor använts, med mer eller mindre stora skillnader dem emellan.

Gemensamt för dessa skalor är att de har utgått från olika normer om basbehov eller skälig levnadsnivå för olika typer av hushåll, där utgångspunkten har varit utgifter för basbehov som alla måste ha i någon rimlig omfattning. Vad som i hög grad skiljer de olika skalorna åt är vad som ska ingå i begreppen basbehov och skälig levnadsnivå, samt vilken tidsrymd som avses. Ju längre tid en budget avser desto mer måste avsättas för långsiktiga behov av typen sällanköpsvaror.

Skalorna bygger på normerad konsumtion, det vill säga kostnader som samhället tycker är godtagbara, istället för verklig konsumtion, och har alltså låg konsumtion som norm. Utgångspunkt för skalorna har varit socialbidragsnormer, nivåer för existensminimum samt skäliga levnadskostnader enligt Konsumentverkets beräkningar.⁶

Existensminimum är ett begrepp som används vid skuldsanering och är ett standardiserat lägsta belopp att leva på (så kallat normalbelopp eller förbehållsbelopp). På 1980-talet, när detta användes som grund för härledning av ekvivalensskalan i officiell statistik, fastställdes beloppet av Riksskatteverket.

Riksnormen för försörjningsstöd, som också legat till grund för utformningen av ekvivalensskalor, ligger lägre än normalbeloppet, då försörjningsstödet skall vara en tillfällig levnadsnivå medan normalbeloppet skall vara en budget som kan hållas under en längre tidsperiod. Skäliga levnadskostnader enligt Konsumentverkets

⁶ SCB (2001).

beräkningar är mer omfattande än försörjningsstödet och normalbeloppet och kan sägas vara en mer långsiktig spegling av verkliga konsumtionsmönster som samtidigt är av normerande karaktär.

Svensk konsumtionsenhetsskala (2004)

Utgångspunkten för uppbyggnaden av dagens skala är en korg med varor och tjänster som ett hushåll konsumerar – så kallad baskonsumtion. Konsumentverkets beräkningar för vad det kostar att upprätthålla en skälig levnadsstandard inom vissa konsumtionsområden har använts som underlag. I baskonsumtionen ingår även andra budgetposter som kan anses nödvändiga, till exempel boende, arbetsresor, barnomsorg, läkar- och tandvård. Utgångspunkten är en låg standardnivå och den varukorg som skalan bygger på är anpassad till en låg inkomstnivå.

Dagens skala är en revidering av den skala som rekommenderades av utredningen om Förbättrad statistik om hushållens inkomster (SOU 2002:73), en skala som benämndes Svensk konsumtionsenhetsskala (SKE), och som tillämpades i den officiella inkomststatistiken inkomstår 2002 och 2003. Skalan fick dock en hel del kritik från initierade användare, framför allt när det gäller principerna för uppbyggnaden av skalan, varför en revidering genomfördes av SCB i samråd med Finansdepartementet, Socialdepartementet, Socialstyrelsen, Boverket, Konsumentverket samt SCB:s användarråd för välfärdsstatistik.

Som underlag för beräkningarna av Svensk konsumtionsenhetsskala användes en matris där hushåll med olika sammansättning lades in. Utredningen kom fram till att skalan skulle vara enkel och tog därför ställning till olika detaljeringsgrader. Om skillnaderna mellan olika grupper (kön, ålder etc.) var små bestämdes att göra sammanslagningar. Syftet var att få en konsumtionsenhetsskala med så få olika kategorier av hushållstillhörighet som möjligt för att skalan skulle vara enkel att tillämpa samtidigt som den skulle spegla de faktorer som har väsentlig betydelse för välfärdsskillnader mellan hushållen.

För boendeposten tog utredningen fram en så kallad basutrymmesstandard som utgår från trångboddhetsnorm 3. Trångboddhet beräknas utifrån antal rum. Justeringar gjordes för ensamboende och barn under 11 år. Enligt trångboddhetsnorm 3 har ensamboende 2 rum och kök och alla barn har eget rum. I basutrymmesstandard har en ensamboende 1 rum och kök och barn under 11 år delar rum. För att det första barnet inte skulle få en orimligt hög ekvivalensvikt och för att första barnet till ensamstående och sammanboende skulle kunna ges samma vikt

skapades en särskild vikt för ensamstående med delat boende (dock ej för samboförhållande).

Utredningen utgick från ett boende i hyresrätt i flerbostadshus, då detta är en vanlig boendeform där det är lätt att bestämma boendeutgift (hyra) och är den vanligaste boendeformen bland låginkomsttagare. Dessutom utgår Konsumentverket från boende i hyreslägenhet i sina beräkningar av skälig levnadsstandard. För övriga kostnadsposter gäller ett normtänkande (baskonsumtion) och för boendeposten som är den största enskilda kostnadsposten är det viktigt att ha motsvarande normtänkande. Kostnaden hämtades från Bostads- och hyresundersökningen (BHU).

Den föreslagna skalan har stordriftsfördelar vid övergång från en vuxen till två vuxna och från övergång från en eller två vuxna till första barnet. Den särskilda vikt för ensamstående med delat boende som beräknats, gör att det första barnet behandlas på samma sätt oavsett om det har en ensamstående förälder eller sammanboende föräldrar. Boendekostnaden för första barnet blir skillnaden mellan två och tre rum oavsett om det bor tillsammans med en eller två föräldrar.

Skalan beskrivs i tabellen nedan.

Tabell 1. Svensk konsumtionsenhetsskala

	Vikt
Ensamboende	1,00
Ensamboende med delat boende	1,12
Sammanboende person 2	0,58
Barn 0–19	0,48
Ytterligare vuxen	0,61

Efter att SCB implementerat Svensk konsumtionsenhetsskala i den officiella inkomststatistiken framkom dock kritik, framför allt avseende antaganden som gjordes om boendekonsumtion och basutrymmesstandard för ensamstående utan barn.⁷ Kritiken resulterade i att en översyn av skalan genomfördes med konsekvensen att en reviderad skala togs fram och implementerades i statistiken.⁸ Den reviderade

⁷ Finansdepartementet (2004).

⁸ SCB (2006).

konsumtionsenhetsskalan (Svensk konsumtionsenhetsskala 2004) skiljer sig från utredningens förslag på följande punkter:

- Ensamboende får en basutrymmesstandard motsvarande boendekostnaden för 1,5 rum och kök.
- Den särskilda vikten för ensamstående med delat boende tas bort.
- Två barnvikter införs efter barnens ordningsnummer.

Den reviderade skalan beskrivs i tabellen nedan.

Tabell 2. Svensk konsumtionsenhetsskala 2004

	Vikt
Ensamboende	1,00
Ensamboende med delat boende	–
Sammanboende person 2	0,51
Barn 0–19 år	–
Barn 1, 0–19 år	0,52
Barn 2–, 0–19 år	0,42
Ytterligare vuxen	0,60

Vikterna för olika grupper relateras till en ensamboende, som får vikten 1,00. Eftersom boendeposten är den största posten i varukorgen påverkar valet av utrymmesstandard relationen mellan grupperna.

I Svensk konsumtionsenhetsskala sattes utrymmesstandard för ensamboende till 1 rum och kök. Vid revideringen beslutades att ändra normen till 1,5 rum och kök. Den verkliga boendestandarden för gruppen ensamboende varierar, främst beroende på ålder. Det är många äldre som har en betydligt högre boendestandard än 1 rum och kök. Det bedömdes därför rimligt att höja normen för ensamboende.

I övrigt gäller den basutrymmesstandard som fastställdes i utredningen, vilket betyder att barn under 11 år delar rum.

Eftersom utrymmesstandard för ensamboende justerades fanns det inte längre samma behov av att ha en särskild vikt för ensamstående med delat boende. Skälet till en särskild vikt var att det första barnet inte skulle få en orimligt hög ekvivalensvikt och att det första barnet till ensamstående och sammanboende skulle kunna ges samma vikt. I underlaget till den reviderade skalan får det första barnet till ensamstående en något högre vikt än första barnet till sammanboende. Skillnaden motiverar dock inte att öka skalans komplexitet.

Vid revideringen har kostnaden för ytterligare ett rum har lagts på det barn som enligt basutrymmesstandard ska få det extra rummet. Detsamma gäller för hushållsgemensamma kostnader där skillnaden mellan olika stora hushåll (antal personer i hushållet) lagts på respektive barn. Med detta sätt att beräkna kostnader för hushåll med olika antal barn får man tydligare skillnader mellan första och andra barnet. Den reviderade konsumtionsenhetsskalan har därför fått två barnvikter efter barnens ordningsföljd där den andra vikten är ett genomsnitt av vikten för barn 2 och barn 3.

En synpunkt som framkom vid arbetet med revideringen var att om man använder hyreslägenhet som norm framkommer inte de stordriftsfördelar som finns genom att stora hushåll ofta bor i bostads- eller äganderätt, vilket medför en lägre kostnad för hushållet. Eftersom Konsumentverket utgår från hyreslägenhet i sina beräkningar valdes dock att kvarstå med hyreslägenhet som norm.

Nuvarande skala har kommit att revideras ytterligare en gång, vid publiceringen av inkomststatistik avseende år 2021. I samband med publiceringen infördes vikter för barn som delar sitt boende mellan sina föräldrar när dessa inte bor tillsammans, så kallat växelvis boende.

Det innebär att ytterligare två vikter för barn har införts i skalan enligt:

- Växelvis boende barn 0–19 år, barn 1 vikt 0,38
- Växelvis boende barn 0–19 år, barn 2, 3... vikt 0,28

I samband med att vikterna avseende växelvis boende infördes reviderades statistiken tillbaka till inkomstår 2011 (totalräknad inkomststatistik).⁹

Tidigare skalor

Sedan 1979 har åtta varianter av ekvivalensskalor tillämpats i den officiella inkomstfördelningsstatistiken. Vid förändringar av skalan har tidigare framtagen statistik räknats om med den nya skalan som grund. Dock med undantag för skalorna som användes 1991–2001. Under denna period tillämpades skalan som användes 1987–1990 även för åren före 1987. Nuvarande skala har använts sedan inkomstår 2004, med tillägget av vikter för växelvis boende till inkomstår 2021.

⁹ Se SCB (2021) och SCB (2023) för ytterligare information om vikter för barn med växelvis boende.

I tabell 3 nedan redogörs för de olika skalorna samt för vilka perioder de använts i statistiken.

Skalan som användes till och med inkomstår 1979 byggde på förslag som lagts fram av samrådsgruppen för socialförsäkringstillägg (Ds S 1980:1), och byggde socialhjälpsnormen.¹⁰

Till 1980 års inkomstfördelningsstatistik infördes en ny skala som byggde på taxeringsmyndigheternas regler för beräkning av extra avdrag för nedsatt skatteförmåga, det vill säga existensminimum.¹¹

Skalan ersattes till 1987 års inkomststatistik av en skala som istället byggde på socialbidragsnormen från 1985.¹² Socialbidragsnormen var baserad på Konsumentverkets beräkningar av skäliga levnadskostnader för olika hushållstyper. Med socialbidragsnormen fanns en fastställd normerad minsta godtagbara standard för en större del av konsumtionsutgifterna. De områden som låg utanför den normerade konsumtionen var framförallt boende men också utgifter för fackföreningsavgift och lokala resor. Även utgifter för barnomsorg låg utanför de normerade utgifterna.

I och med att den nya skalan baserades på socialbidragsnormen byggde den på vad som kallas normerade kostnader, det vill säga kostnader som samhället tycker är godtagbara, istället för verklig konsumtion. Själva normen uttrycktes som andelar av basbeloppet, där en vuxen person utan barn beräknades ha en budget på 1,15*basbeloppet, därav startar skalan med vikten 1,15 för ensamstående utan barn.

Efter skatteomläggningen 1991 höjdes normen med en procentenhet, vilket även avspeglades sig i ekvivalensskalan, där samtliga vikter höjdes med 0,01. Därav blev vikten för en ensamstående utan barn 1,16 mellan 1991 och 2001. 1995 justerades skalan med tillägg för vikt av en övrig vuxen.¹³

¹⁰ SCB (1981).

¹¹ SCB (1982).

¹² SCB (1989).

¹³ SOU 2002:73.

Tabell 3. Ekvivalensskalor i officiell statistik

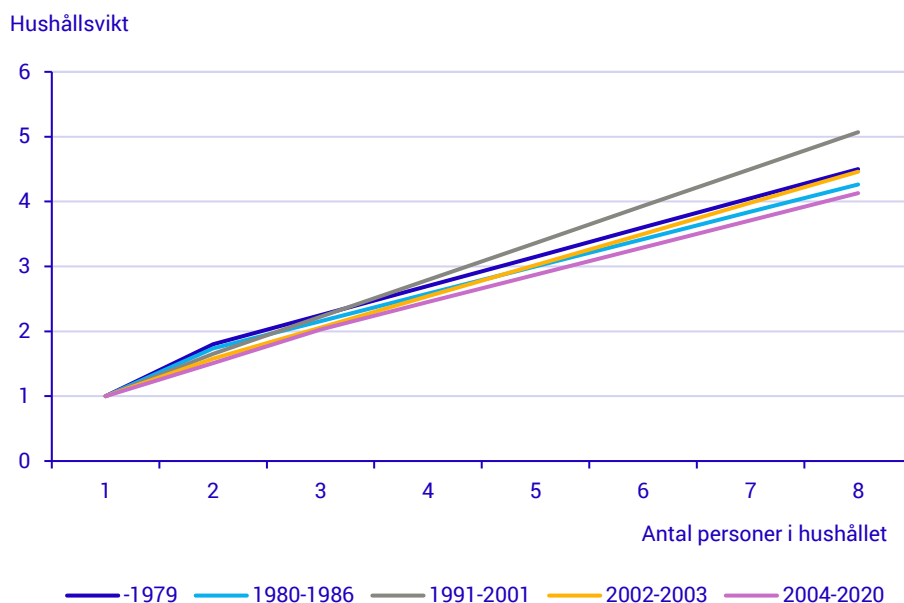
	-1979	1980–1986	1987–1990	1991–1994	1995–2001	2002–2003	2004–2020	2021-
Vuxen nr 1	1,00	0,95	1,15	1,16	1,16	1,00	1,00	1,00
Sammanboende, vuxen nr 2	0,80	0,70	0,75	0,76	0,76	0,58	0,51	0,51
Ensamstående med delat boende	--	--	--	--	--	1,12	--	--
Barn								
Nr 1, 0–19 år	--	--	--	--	--	--	0,52	0,52
Nr 2-, 0–19 år	--	--	--	--	--	--	0,42	0,42
Nr 1, 0–19 år, växelvis boende	--	--	--	--	--	--	--	0,38
Nr 2-, 0–19 år, växelvis boende	--	--	--	--	--	--	--	0,28
Barn 0–19 år	--	--	--	--	--	0,48	--	--
Barn								
0–3 år	--	0,40	0,55	0,56	0,56	--	--	--
4–10 år	--	0,40	0,65	0,66	0,66	--	--	--
11–17 år	--	0,40	0,75	0,76	0,76	--	--	--
Barn								
0–9 år	0,30	--	--	--	--	--	--	--
10–15 år	0,45	--	--	--	--	--	--	--
16–17 år	0,60	--	--	--	--	--	--	--
Övrig vuxen	--	--	--	--	0,96	0,61	0,60	0,60

Källa: SCB (egna beräkningar)

Skalorna tar i olika grad hänsyn till de stordriftsfördelar som föreligger vid konsumtion för hushåll med fler än en person. Av diagrammet nedan framgår att skalan som nyttjades 1991–2001 (1,15-skalan ingår inte i diagrammet, då vikterna är i princip desamma som för 1,16 skalan), tar minst hänsyn till stordriftsfördelar. Detta är inte oväntat, då exempelvis boendeutgifter inte ingick i socialbidragsnormen. Svensk konsumtionsenhetsskala 2004 är den skala som i störst utsträckning tar stordriftsfördelar i beaktande.

I diagrammet har hushållen sammansättningen ensamboende, sammanboende utan barn och person tre och uppåt är barn, där en genomsnittlig vikt för de olika ålderskategorierna använts för barn.

Diagram 1. Konsumtionsvikter efter hushållsstorlek för olika skalor

Källa: SCB (egna beräkningar)

Exempel på skalor och hur de påverkar statistiken

Som visas ovan skiljer sig olika skalor åt beroende på vilka parametrar som tas i beaktande vid fastställande av hushållets behov och antaganden om stordriftsfördelar avseende konsumtion. Sammantaget leder dessa bedömningar till att resultaten, som exempelvis andel personer med låg ekonomisk standard, skiftar beroende på vilken skala som används.

Nedan följer en genomgång av vilken påverkan några olika skalor har på statistiken. De skalor som valts till jämförelsen är Svensk konsumtionsenhetsskala 2004, OECD:s modifierade skala, som bland annat används av Eurostat, OECD samt i nationell statistik av Danmark, Norge och Finland, samt tidigare nämnda PEL-skalan och kvadratrotsskalan.

OECD:s modifierade skala, som togs fram 1994 av Haagenars m.fl., har använts av Eurostat sedan slutet av 1990-talet¹⁴, och används i SCB:s undersökning EU-SILC. Skalan tar hänsyn till antal personer i hushållet samt huruvida personerna är barn eller vuxna (barn är här definierade som personer 13 år eller yngre). Första vuxna personen i hushållet tilldelas vikten 1, övriga vuxna (personer som är 14 år eller äldre) tilldelas vikten 0,5, och barn 0–13 år får vikten 0,3.

¹⁴ OECD (2013).

Som framgår av tabell 4 och diagram 2 nedan är förhållandet omvänt avseende stordriftsfördelar för Svensk konsumtionsenhetsskala 2004, jämfört med diagram 1. I förhållande till nedanstående skalor får stordriftsfördelarna minst genomslag i SKE04, följt av PEL och därefter OECD:s modifierade skala och slutligen kvadratrotsskalan.

Skillnaderna mellan skalorna är förhållandevis större för barnhushåll än för vuxna utan hemmaboende barn. Orsaken är framför allt att barnens hushåll i genomsnitt omfattar fler hushållsmedlemmar vilket ger större skillnader i hushållsvikt. Detta påverkar även utfallet i ekonomisk standard och låg ekonomisk standard, vilket framgår av tabellerna 5 och 6.

Konsumtionsvikter för några olika hushållssammansättningar för de olika skalorna framgår av tabellen nedan.

Tabell 4. Konsumtionsvikter för hushållstyper enligt olika ekvivalensskalor

	SKE04	PEL	OECD* (modifierad)	Kvadratrotsskalan
Ensamboende	1,00	1,00	1,00	1,00
Sammanboende utan barn	1,51	1,62	1,50	1,41
Ensamstående med 1 barn	1,52	1,45	1,30	1,41
Ensamstående med 2 barn	1,94	1,85	1,60	1,73
Ensamstående med 3 barn	2,36	2,21	1,90	2,00
Sammanboende med 1 barn	2,03	2,00	1,80	1,73
Sammanboende med 2 barn	2,45	2,36	2,10	2,00
Sammanboende med 3 barn	2,87	2,69	2,40	2,24

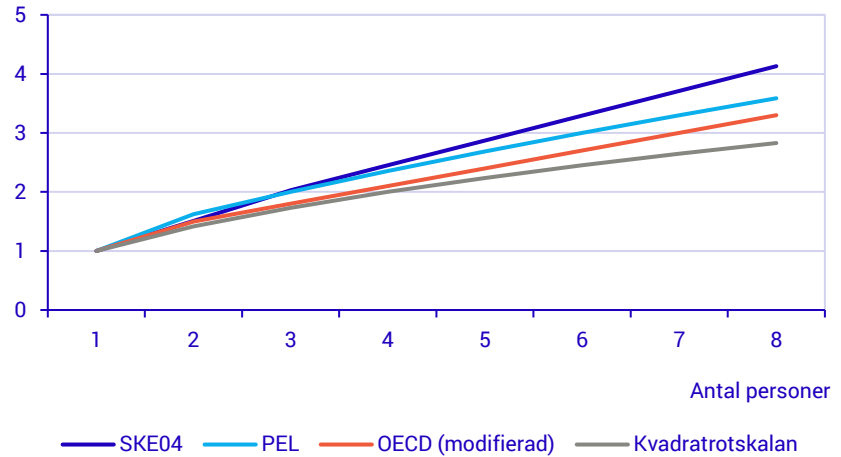
Källa: SCB (egna beräkningar)

* Barn 0–13 år.

I diagrammet har hushållen sammansättningen ensamboende, sammanboende utan barn och person tre och uppåt är barn. För Svensk konsumtionsenhetsskala 2004 har en genomsnittlig vikt använts för barn och för OECD:s modifierade skala antas barnen vara 13 år eller yngre.

Diagram 2. Konsumtionsvikter efter hushållsstorlek för olika skalor

Hushållsvikt

Källa: SCB (egna beräkningar)

I tabell 5 redovisas medianvärdet för ekonomisk standard för respektive ekvivalensskala i relation till medianvärdet baserat på SKE04 för några vanligen förekommande hushållskonstellationer. Hushåll bestående av en person redovisas inte då de ger samma ekonomiska standard oavsett vilken skala som används.

SKE04 ger genomgående lägst värden för ekonomisk standard, förutom för sammanboende utan barn jämfört med PEL-skalan. Detta då den ger högst hushållsvikt (det vill säga lägst grad av stordriftsfördelar) för de aktuella hushållen, utom för just sammanboende utan barn.

Tabell 5. Kvot medianvärde ekonomisk standard för olika skalor i förhållande till medianvärde baserat på SKE04, 2022. Procent

	PEL	OECD (modifierad)	Kvadratrotsskalan
Samtliga personer	101,5	107,2	116,9
Samtliga personer 20-år	100,1	105,6	114,2
Ensamstående med 1 barn	105,2	109,5	110,7
Ensamstående med 2 barn	105,5	111,6	113,6
Ensamstående med 3+ barn	108,5	113,2	122,6
Sammanboende utan barn	93,0	100,7	106,8
Sammanboende med 1 barn	102,4	108,8	120,7
Sammanboende med 2 barn	104,3	111,6	123,4
Sammanboende med 3+ barn	107,8	113,4	130,6
Samtliga personer 0-19 år	105,5	112,0	124,8
Barn till ensamstående	105,8	111,5	113,5
Barn till sammanboende	104,7	111,8	124,2

Källa: SCB (egna beräkningar)

I tabell 6 redovisas andel med låg ekonomisk standard för olika typer av hushåll baserat på de olika skalorna. I tabellen redovisas även summerat antal konsumtionsenheter per skala, där det framgår att SKE04 och PEL för aktuell population (inkomster år 2022) genererar i princip lika många konsumtionsenheter, medan kvadratrotskalan genererar betydligt färre.

Stordriftsfördelarna får störst genomslag med kvadratrotskalan, vilket visar sig som genomgående högst skattningar av ekonomisk standard. Vid redovisning av låg ekonomisk standard slår detta igenom även för enpersonshushåll, då inkomsten för respektive hushåll sätts i relation till medianinkomsten för samtliga.

OECD:s modifierade skala och kvadratrotskalan genererar genomgående lägre vikter för hushållen, vilket resulterar i ett högre medianvärde för befolkningen som helhet. Detta leder i sin tur till att andelen med låg ekonomisk standard blir jämförelsevis hög i enpersonshushåll eller hushåll med få personer där stordriftsfördelarna slår igenom väldigt lite eller inte alls. Detta blir särskilt uppenbart bland de äldsta, där exempelvis andelen ensamstående kvinnor 80 år och äldre ligger på 71 procent med kvadratrotskalan medan andelen är ungefär hälften, 34 procent, med SKE04.

Det kan också noteras att valet av skala påverkar den bild som ges av storleken på de relativa skillnaderna mellan olika grupper. Exempelvis är andelen med låg ekonomisk standard för vuxna högre än andelen för barn när kvadratrotskalan används, medan förhållandet är det omvända för övriga skalor.

Tabell 6. Låg ekonomisk standard olika hushållstyper och skalor. Procent

	SKE04	PEL	OECD (modifierad)	Kvadrat- rot- skalan
Summerat antal konsumtionsenheter, tusental	7 577	7 554	7 203	6 727
Samtliga personer	14,0	13,7	14,7	16,3
Samtliga personer 20-år	12,6	13,1	14,3	16,5
Ensamstående kvinnor utan barn 20–29 år	30,5	31,6	35,7	42,1
Ensamstående kvinnor utan barn 30–49 år	18,2	19,1	22,0	25,4
Ensamstående kvinnor utan barn 50–64 år	18,2	19,4	23,5	28,1
Ensamstående kvinnor utan barn 65–79 år	24,8	27,1	37,4	53,5
Ensamstående kvinnor utan barn 80-år	34,4	37,7	51,4	71,0
Ensamstående män utan barn 20–29 år	26,8	27,6	30,4	34,8
Ensamstående män utan barn 30–49 år	18,3	19,0	21,3	24,1
Ensamstående män utan barn 50–64 år	20,6	21,5	24,6	27,9

	SKE04	PEL	OECD (modifierad)	Kvadrat- rot- skalan
Ensamstående män utan barn 65–79 år	20,4	22,2	29,7	42,0
Ensamstående män utan barn 80-år	17,6	19,7	29,2	46,9
Ensamstående kvinnor med 1 barn	28,1	25,3	25,4	34,3
Ensamstående kvinnor med 2 barn	41,0	36,5	35,4	45,2
Ensamstående kvinnor med 3+ barn	66,0	57,7	59,6	60,3
Ensamstående män med 1 barn	17,0	15,1	15,9	19,6
Ensamstående män med 2 barn	25,0	21,4	20,7	27,3
Ensamstående män med 3+ barn	47,7	40,0	42,2	41,1
Sammanboende utan barn 20–29 år	5,2	7,0	6,4	7,0
Sammanboende utan barn 30–49 år	4,3	5,4	5,1	5,5
Sammanboende utan barn 50–64 år	3,2	4,0	3,8	4,1
Sammanboende utan barn 65–79 år	4,0	6,5	5,6	6,6
Sammanboende utan barn 80-år	5,4	10,9	8,9	11,1
Sammanboende med 1 barn	6,0	5,9	5,5	5,5
Sammanboende med 2 barn	6,8	6,1	5,6	5,5
Sammanboende med 3+ barn	22,0	18,2	18,6	15,4
Samtliga personer 0–19 år	18,5	15,9	16,0	15,8
Barn till ensamstående kvinnor	44,9	40,0	39,9	47,8
Barn till ensamstående män	25,8	22,5	22,2	28,3
Barn till sammanboende	12,3	10,7	10,5	9,3

Källa: SCB (egna beräkningar)

De övergripande inkomstskillnaderna, här mätta med Gini-koefficienten, blir något större med kvadratrotskalan och SKE04, 0,329 respektive 0,326. Inkomstskillnaderna blir lägst med PEL-skalan, 0,319, följt av OECD:s modifierade skala 0,321.

Internationell utblick

I detta avsnitt följer en kort genomgång av användningen av ekvivalensskalor i Danmark, Norge och Finland. Samtliga tre länder tillämpar sedan början av 2000-talet OECD:s modifierade skala i sin officiella nationella statistik, vilken tilldelar vikten 1 till första vuxna personen i hushållet, 0,5 till övriga vuxna och 0,3 till barn, här definierat som personer 0–13 år. Som framgår nedan görs dock avsteg i Danmark och Norge med avseende på definitionen av barn.

Danmark

Tillämpar i officiell statistik OECD:s modifierade skala sedan 2002. Initialt definierades dock barn som 0–17 år, vilket ändrades till 0–14 år

runt 2008. Det föreligger således fortfarande en mindre skillnad i definitionen av barn jämfört med den skala Eurostat tillämpar.

Före 2002 tillämpades den äldre OECD-skalan, den så kallade Oxfordskalan, i Danmark. Skalan, som togs fram av OECD i början av 1980-talet, tilldelar vikten 1 till första vuxna hushållsmedlemmen, 0,7 till övriga vuxna och 0,5 till barn.¹⁵

I den fördelningspolitiska debatten i Danmark förekommer det dock att alternativa skalor används. I analyser från Regeringskansliet i Danmark tillämpas en skala där hushållsvikten beräknas enligt $(\text{Antal hushållsmedlemmar})^{0,6}$, det vill säga enligt upplägget som diskuterades i inledningen av denna rapport.¹⁶ Denna skala har nyligen även anammats av Ekonomiska rådet i Danmark, vilka tidigare tillämpade egna varianter.

Norge

Tillämpar sedan 2003, med avsikten att harmonisera med EU-SILC, OECD:s modifierade skala, dock med skillnaden att barn definieras som 0–16 år.

Ekvivalensskalor användes första gången i inkomststatistik avseende 1982 av Norges statistikbyrå. Från 1982 till mitten av 1990-talet nyttjades Oxfordskalan. Denna följdes av kvadratrotskalan, vilken användes fram till övergången till OECD:s modifierade skala år 2003.

Finland

Även i Finland tillämpas OECD:s modifierade skala sedan 2002, delvis med syftet att statistiken skulle vara jämförbar med EU-SILC som lanserades 2003. Precis som i Danmark användes Oxfordskalan innan ändringen 2002.

¹⁵ OECD (1982).

¹⁶ Økonomi- og Indenrigsministeriet (2017).

Referenser

Atkinson, A. B, Rainwater, L. and Smeeding, T. M. (1995). Income Distribution in OECD Countries. Evidence from the Luxembourg Income Study, Paris OECD: Social Policy Studies no 18.

Buhmann B., L. Rainwater, G. Schmaus & T. Smeeding (1988). Equivalence Scales, Well-being, Inequality and Poverty: Sensitivity Estimates across Ten Countries using the Luxembourg Income Study Database, Review of Income and Wealth, 34:115–14.

Ds S 1980:1, SOFT. Rapport från samrådsgruppen om socialförsäkringstillägg. Stockholm.

Finansdepartementet (2004). Överväganden vid val av ekvivalensskala. Pm.

Fritzell, J. (2001). Inkomstfördelningens trender under 1990-talet, i Fritzell, J. & J. Palme (red.), Välfärdens finansiering och fördelning. SOU 2000:57. Antologi från Kommittén Välfärdsbokslut. Stockholm: Fritzes.

Gustafsson B. (2002). Konsumtionsenhetsskalor – några principiella synpunkter och exempel. Bilaga 3 i SOU 2002:73. Förbättrad statistik om hushållens inkomster. Fritzes. Stockholm.

Hagenaars, A., K. de Vos and M.A. Zaidi (1994). Poverty Statistics in the Late 1980s: Research Based on Micro-data, Office for Official Publications of the European Communities. Luxembourg.

OECD (1982). The OECD List of Social Indicators.

OECD (2013). OECD Framework for Statistics on the Distribution of Household Income, Consumption and Wealth, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264194830-en>

Proposition 1999/2000:100 Bilaga 3 : Fördelningspolitisk redogörelse.

SCB (1981). Inkomstfördelningsundersökningen 1978:1. N 1981:8.1.

SCB (1982). Inkomstfördelningsundersökningen 1980:1. Be 1982:6.1.

SCB (1989). Inkomstfördelningsundersökningen 1987. Be 21 SM 8901.

SCB (2001). Diskussionsunderlag för beräkning av en ny ekvivalensskala. Internt pm.

SCB (2006). Revidering av Svensk konsumtionsenhetsskala. Pm.

SCB (2021). Income Distribution Statistics and Shared Residence
Bakgrundsfakta – Hushållens ekonomi 2021:1.

SCB (2023). Kvalitetsdeklaration Inkomster och skatter –
Hushållsbaserad statistik.

SOU 2002:73. Förbättrad statistik om hushållens inkomster.
Fritzes. Stockholm.

Økonomi- og Indenrigsministeriet (2017). Fordeling og incitamenter
2017.